

W poszukiwaniu koźyski D³ugosza...

Autor: Jarosław Bloch
08.08.2010.
Zmieniony 08.08.2010.

...czyli artykuł z nowego cyklu "Podróże profesora Blocha".

Zaledwie 101 kilometrów od Katowic znajduje się miejsce, o którym niewiele wiadomo uczniom VI LO. Tym miejscem jest Nowa Brzeźnica, miejscowość w której w 1415 roku przyszedł na świat patron Naszej Szkoły Jan D³ugosz. Tak się składa, że w trakcie jednej z wakacyjnych wędrówek dotarłem do tej miejscowości, dlatego chciałbym w niniejszym artykule przybliżyć nieco to miejsce oraz fakty związane z początkiem życia naszego wielkiego patrona. Mam nadzieję, że dla naszych uczniów i wszystkich gości odwiedzających szkolną stronę internetową w okresie letnim informacje te okażą się warte przeczytania.

Nowa Brzeźnica ma obecnie status wsi, jednak nie zawsze tak było. Bowiem Brzeźnica to stare miasto królewskie, założone w 1265 roku na szlaku handlowym z Rusi na Śląsk. Założona była na prawie rzymskim na mocy zezwolenia księcia Leszka Czarnego. Nazwa pochodzi prawdopodobnie od lasów brzozowych porastających wtedy te okolice. Prawa miejskie utraciła dopiero w 1868 roku na skutek decyzji władz zaboru rosyjskiego, które po powstaniu styczniowym pozbawiły praw miejskich wiele takich i innych miejscowości na ziemi śląskiej. Odebranie praw miejskich było prawdopodobnie formą kary za udział miejscowej ludności w powstaniach. Niestety do dzisiaj praw tych Brzeźnica nie odzyskała.

Godzina Nowej Brzeźnicy

Nowa Brzeźnica jest obecnie siedzibą Gminy, administracyjnie należy do województwa śląskiego (powiat pajęczański), dokładnie leży na południowych krańcach śląskiego, granicząc z województwem łódzkim. Przez gminę Nowa Brzeźnica przepływa rzeka Warta, która wije się przez malownicze tereny leśne. Okolice tu są lekko pagórkowate, na ich wygląd duży wpływ miały plejstoceński lodolód, który zostawił tutaj wszechobecne osady z charakterystycznymi gwałtami narzutowymi, którymi, jak ciasto rodzynekami, nafaszerowana jest tutejsza gleba. Krajobraz jest tu typowo rolniczy, brak cenniejszych ziół i przemysłu.

Ojciec naszego patrona, także Jan, był średniozamożnym szlachcicem, pochodził z wsi Niedzielsko pod Wieluniem, która wraz z kilkoma okolicznymi wsiami należała do rodu D³ugoszków. Ślawę i pozycję społeczną zdobył dzięki wojnie z Zakonem Krzyżackim. O toż w czasie konfliktu z Krzyżakami ziemia wielunińska wystawiła chorągiew wojska, do której zaciągnięty był Jan D³ugosz senior. W czasie bitwy na polach Grunwaldu wykazał się męstwem biorąc do niewoli komtura Markwarda von Salzbacha, rycerza Szumborka i wójta z Schaumburga, za co Król Polski Władysław Jagiełło nagrodził go starostwem brzeźnickim. Został więc ojciec naszego patrona starostą i burgrabią królewskiego miasta Brzeźnicy.

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Nowej Brzeźnicy

Jan D³ugosz senior miał kilku synów i wszyscy oni nosili imię Jan. Jednym z nich był patron naszej szkoły, który przyszedł na świat 1 grudnia 1415 roku. Ciekawostką jest z pewnością nadanie wszystkim synom imienia Jan, co wiązało się z tym, że pierwszy syn Jan chował się dobrze, natomiast dwaj następni, którym nadano inne imiona zmarli bardzo wcześnie. W związku z tym postanowiono wszystkim następnym nadać imię Jan.

Nowa Brzeźnica to dziś niewielka i senna miejscowość

Z pewnością związek Jana D³ugosza z Nową Brzeźnicą ogranicza się jedynie do czasów jego dzieciństwa, przynajmniej śródnie nie podają, by w jego późniejszym przebogactwie życiowym wracał do miejsca swego urodzenia. Trudno tu też szukać pozostałości z życia naszego sławnego patrona, miasteczka takie jak Brzeźnica w tamtych czasach były w większości bardzo nietrawne, gdyż głównym budulcem było drewno. Brak w Brzeźnicy obiektu o charakterze zamku, choć śródnie wspominają o odkryciu w okolicach rynku pozostałości zamczyska, którego budowę

rozpoczęto niedługo przed śmiercią Kazimierza Wielkiego (a więc jeszcze przed objęciem Brzeźnicy przez Jana Długosza seniora) i prawdopodobnie wkrótce potem przerwano. Na przygotowanym pod królewską warownią kopcu wzniesiono półniej drewniany dwór obronny, po którym do dzisiaj pozostały niki ślady otoczone resztkami fos. W tym drewnianym dworze dzieciństwo spędził prawdopodobnie nasz patron.

Popiersie Jana Długosza przed Urzędem Gminy w Nowej Brzeźnicy

Jednakże Nowa Brzeźnica pamięta o swym sławnym synu. W 1987 odsłonięto przed Urzędem Gminy popiersie przedstawiające Jana Długosza. Tablice upamiętniające związki Długosza z tutejszą ziemią znajduje się też w kościele parafialnym pod wezwaniem św. Jana Chrzyciela, który został wzniesiony w 1904 r. w miejscu poprzedniej, gotyckiej świątyni ufundowanej w 1417 r. przez króla Władysław Jagiełłę. Imię Jana Długosza, podobnie jak nasze liceum, nosi także miejscowa Szkoła Podstawowa.

Tablica pamiątkowa i herb rodu Długoszków - Wieniawa - na kościele parafialnym w Nowej Brzeźnicy

Nowa Brzeźnica nie jest miejscowością szczególnie atrakcyjną turystycznie, stanowi jedynie lokalne centrum administracyjno-usługowe dla okolicznych wsi. Choć historia tego byłego miasteczka jest niezwykle bogata, to miejsc związanych z tą historią jest tu jak na lekarstwo. Niestety, pożary i epidemie, które nawiedzały kilkakrotnie miasteczko w XVII i XVIII wieku, zrobiły swoje. Dla wytrwałych turystów polecam wspomniany murowany, neogotycki kościół pod wezwaniem św. Jana Chrzyciela. W bryłę obecnego kościoła - pomiędzy prezbiterium a transeptem - wtopiona jest znacznie starsza, gotycka dzwonnica stanowiąca w zasadzie pozostałość pierwotnego kościoła. We wnętrzu warto zobaczyć: ołtarz główny z obrazem Wniebowzięcia Matki Boskiej, wspominany w źródłach w 1683 r., a namalowany prawdopodobnie w 2. połowie XVII stulecia, marmurowe epitafium Krzysztofa Pazy, zmarłego w 1638 r. z klęczkami postaci dziecka pod krzyżem i herbami Topór, Wąż, Korab oraz Nowina, oraz epitafium Ludwika (+1797) i Teresy ze łwieckich (+1804) Madalińskich oraz kamienną, półnorennesansową płytę z 1. połowy XVII wieku z piaskowca fundatorów klęczących pod krzyżem. Obok kościoła wznosi się murowana plebania z 1884 r.

Wnętrze kościoła pw. Jana Chrzyciela w Nowej Brzeźnicy

Do Brzeźnicy dojechać można krajową jedyką, skręcając za Częstochową na krajową drogę nr 42. Brzeźnica posiada bezpośrednio połączenie autokarowe z Katowicami (podróż ok 2 godz.). W okolicy Nowej Brzeźnicy (ok. 2 km) znajduje się też stacja kolejowa Brzeźnica nad Wartą, wybierając pociąg czeka nas jednak przesiadka w Częstochowie. Oczywiście nie twierdzę, że ktoś wybierze Brzeźnicę jako cel wycieczki, jednakże przy okazji, będąc gdzieś w okolicy, można z ciekawości zajrzeć i zobaczyć miejsce, gdzie rozpoczął życie nasz słynny dziępisarz.

Jarosław Bloch 06.08.2010

W artykule wykorzystano następujące źródła:

- Artykuł: Bednarska Ola <http://www.oeiizk.edu.pl/historia/bednarska/herb.pdf>
- Portal turystyczny Polska Niezwykła: <http://www.polskaniezwykla.pl/attraction/1434000033.id>
- Oficjalna strona Gminy Nowa Brzeźnica http://www.inter.media.pl/nt-bin/nowabrzeznica/start.asp?page=pl_gmina&tytul=Informacje&dzial
- Portal turystyczno-krajoznawczy woj. śląskiego http://old.ziemialodzka.pl/32_nowa_brzeznica.htm